

kiállítás folyamatosan megtekintheti a közönség, a nemzeti múlt, a magyar történelmi hagyomány iránti tiszteletet növeli. Ilyen minőségében valóban a kommunista ideológiával szemben ható ereklyének mutatkozott. Így 1978. január 5-én leszállhatott fővárosunk repülőterére az a különrepülőgép, amely történelmi ereklyéinket hozta, és másnap sor kerülhetett az ünnepélyes parlamenti átadásra. Sok hányattatás után végre hazaérkezett koronánk pedig, hosszú története során először, ott csillog a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében, és minden érdeklődő szabadon megtekintheti.

MAGYARORSZÁG CÍMERE ÉS ZÁSZLAJA

BERTÉNYI IVÁN
MAGYARORSZÁG CÍMERE

A címer a nemzet névjegye. Nem mindegy, milyen e névjegy. A jó címer történetileg alakul ki, nem ad hoc tervezik, változtatgatják. A benne szereplő elemeket a tartós használat egyesíti. Bár vannak szép modern címerek is, az igazán népszerűek, a közösség egésze által sajátjának érzett címerek általában több évszázadosak s megfelelnek a címerekkel foglalkozó tudomány, a heraldika szabályainak. A régi jó, történeti címerek nem tartalmazznak olyan elemeket, szimbólumokat, amelyek a címet választó közösség történetétől idegenek, abban nem fordulnak elő. Mindezek mellett fontos, hogy a jó címer az állandóságot, az államiság folytonosságát tükrözze.

A címer a középkori fegyverhasználaton alapuló olyan, legtöbbször pajzs alakú jelvény (szimbólum), amelyet magánszemélyek vagy testületek megkülönböztető jelként használtak vagy használnak. A címerek megítélése koronként és országokként változott. Általában az alábbi követelményeket állítják velük szemben:

1. A címerek színes jelvények. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindig színesen is ábrázolták őket. Így például – általában – nem színesek a középkori pecsétek vésetei, mégis címereknek tartjuk ábráikat, mivel joggal tételezzük fel, hogy legtöbbször színes eredeti után készültek.

2. Ábrázolásaik mértani formák vagy stilizált képek. A tér-beli ábrázolás nem megengedett, illetve csak kismértékű lehet.

3. Fő hordozójuk a pajzs. A szakírók többsége szerint pajzs nélkül nincs címer. Újabban azonban egyes kutatók a zászlón, nyeregtagarón, köpenyen, sisakon ábrázolt, illetve

sisakdíszként szereplő, esetleg címer funkcióban szerepeltetett bármely jelvényt is címernek fogják fel, ha az bizonyos egyéb meghatározott feltételeket kielégít. Csak ez utóbbi alapon lehetett címernek tekinteni például az 1949 és 1956 között használatos, úgynevezett rákosista címerünket. Ez csupán azért volt címer, mert „hivatalosan” – az alkotmány szövege szerint – így nevezték és címerként használták.

4. A címerek öröklődnek, a földbirtokhoz vagy a családhoz kötöttek. Egyes, nem magánszemélyekhez kapcsolódó – főleg testületi – címerek esetében az öröklődést az állandósult használat (vagy legalábbis annak az igénye) helyettesíti.

A címer legfontosabb alkotóeleme a pajzs. Alakja a címer-történet során gyakran változott. Az élő heraldika korában, amikor a címereket még a harcmezőkön és a lovagi tornákon használták, a pajzs a csapatpajzsok és a tornapajzsok alakját követte, később más pajzsalakok is elterjedtek. Mivel minden címer bármely alakú pajzsra rátehető, a heraldika szigorú szabályrendszere nem tekinti hibának a pajzsforma változtatását. Államcímerünk régi ábrázolásai is előfordulnak háromszög, tárcsa, kör alakú, kerek talpú, ruta (csúcsára állított rombusz) formájú, reneszánsz, barokk-rámás stb. pajzsokon.

A pajzsok többféleképpen alkalmazhatók több címer egyesítésére. Az egyik eljárás, hogy mindegyik címert külön pajzsban helyezik el s a második, harmadik, negyedik pajzsot egymás mellett csoportosítják úgy, hogy a csúcsuk vagy a talpuk érintkezik. Másik megoldás, hogy a kiemelten kezelt címert egy központi, nagyobb pajzsba helyezik, s ezt kisebb pajzsokkal (leginkább valamely pecsét mezejében) rakják körbe (címergyűrűs megoldás). A leggyakoribb eljárás, hogy a pajzsot vízszintes, függőleges vagy átlós vonalakkal osztják, s az így kapott második, negyedik stb. mezőbe helyezik az együtt szerepeltetni kívánt címerábrákat. Ha a pajzs erre nem elég, másik, kisebb pajzsot, boglárpajzsot vagy szív-pajzsot helyeznek rá. Az alsó pajzsot ilyenkor alap-pajzsoknak, nagypajzsoknak – olykor régiesen öregpajzsoknak – mondják. Ha a két, egymásra helyezett pajzs sem elég, harmadikat, sőt esetenként negyediket is helyezhetnek rá.

Az ilyenkor használatos elnevezések: *nagypajzs*, *középpajzs*, *szív-pajzs*; illetőleg: *alappajzs*, *nagypajzs*, *középpajzs*, *szív-pajzs*. Valamennyi felsorolt változatra szép számmal találunk példákat államcímerünk történetében, főleg Habsburg-házbeli uralkodóink korából, akiknek számos ország, tartomány címerét kellett egyesíteniük.

A címerpajzsot mindig úgy tekintjük, hogy azt egy velünk szemben álló harcos maga előtt tartja. Ezért ami neki balra van, nekünk jobbra, és fordítva. Vagyis – még az élő heraldikából örökölt szokás szerint – a címertanban a jobb- és baloldal megcserélődik. Ugyancsak az élő heraldika korából eredő címertani szabály (eredetileg a harcmezőn való jól láthatóságot szolgálta), hogy a címerpajzsban csak két fém, az aranyat és az ezüstöt, valamint négy színt, a vöröset, a kéket, a zöldet és a feketét szabad alkalmazni. Valamennyit keveretlenül, árnyalatok nélkül, ami azt jelenti, hogy egy címerben csak egyfajta kék, egyfajta zöld stb. szerepelhet. Az esetenkénti más szín, főként az úgynevezett természetes szín kivételnek számít. Pajzsban kívül (rangjelvényeknél, sisakbéléseknél stb.) ezek mellett még a bíbor használatát is engedélyezték. A nyugat-európai heraldikában gyakran szereplő bundabőrök nálunk nem honosodtak meg. A XVII. században, a címertani szakirodalom megindulásával szükségessé vált, hogy a színeket és a fémekeket (együtt máz) szintelen ábrákon is egységesen jelölni lehessen. A jelenleg elfogadott jelölési rendszer szerint az aranyat pontozott, az ezüstöt üres mező, a vöröset függőleges, a kéket vízszintes, a zöldet heraldikailag jobbháránt húzott, a bíbort balháránt húzott vonalazás jelzi. A feketét vagy befeketítik a szintelen rajzon is, vagy együttesen alkalmazott függőleges és vízszintes vonalazással ábrázolják.

A pajzsok ábrázolásait két nagy csoportra osztjuk. A *mesteralakok* (heroldalakok, de újabban egyes külföldi heraldikusok geometriai figuráknak is mondják őket) a pajzs szabályos, mértani vonalakkal való osztása során jönnek létre. Minden olyan ábrázolást, amely nem mesteralak, de a pajzsban szerepel, címerképnek hívunk. Természetesen a mesteralakok általában a címerképekkel kombináltan szoktak előfordulni, hiszen egy-egy geometriai osztással létrejött *mezőbe* különböző címerképeket is el lehet helyezni.